

İSTANBUL'DA DÖRT FARKLI YERLEŞİM YERİNDE YERLEŞİM YERİ SEÇİMİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR VE KOMŞULUK ÇEVRESİNİN OLUŞUMU

Buket ÇAKIR*

ÖZET

Heterojen kent yapısının doğal sonucu olarak farklılaşan kentsel yerleşim yerleri; sosyo-ekonomik yapıların, yaşam biçimlerinin ve toplumsal ilişkilerin de farklılaştığı mekânlardır. Bu makalede İstanbul'da dört farklı yerleşim yerinde yerleşim yerini seçme nedenleri ve komşuluk çevresi incelenmekte; komşuluk gruplarının oluşumunda etkili olan unsurlar irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Komşuluk çevresi, Komşuluk ilişkileri, Kentsel yerleşim yeri seçimi

ABSTRACT

Heterogeneous urban structure contains different districts, styles of life and social environments. The districts of cities differ from each other in social-economic perspective and in social relations. In this article, different characteristics of neighborhoods in four different residential areas of İstanbul are considered. Firstly neighborhood in the old city center and secondly neighborhood near the old city center and finally satellite towns (suburbs) are investigated. Differences in neighborhood and social relations of the neighbor groups at different districts in İstanbul tired to be illuminated.

Key Words: İstanbul, Neighborhood, Neighborhood relations, Selection of urban settlement area

GİRİŞ

Toplumun bir organı haline gelen bütün fiziksel, biyolojik, psikolojik olaylar, kolektif bilinç olayları ya da değerleri toplumsal çevreyi

---

* İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Sosyolojisi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

oluşturmaktadır.¹ İnsanlar sürekli etkileşim içinde oldukları çevrelerindeki tüm nesnelere ve olayları, yaşamları boyunca elde ettikleri kültürleri doğrultusunda değerlendirirler. Mekânın, kültürün ve toplumun bileşiminden oluşan toplumsal çevre ile insanların karşılıklı etkileşimi, insan ve insanın içinde yaşadığı toplumun veya grubun özelliklerini ortaya çıkarır. İnsanların yaşadığı konutlarının komşuluk çevresi fiziksel, ekonomik ve sosyo-psikolojik çevrenin tümü olan toplumsal çevreyi oluşturan en yakın çevre olmaktadır. Kentteki farklı yerleşim yerlerinde komşuluk; yerleşim yerlerine aidiyet ve özdeşleşme ile aynı mekânı paylaşanların mekânla kendilerini tanımlamaları ve toplumda mekânla birlikte anılmalarıyla toplumsal kimlik oluşturabilmektedir. Komşuluk çevresi toplumsallaşma sürecinde kişiliğin oluşmasına ve kültürel değişime etki etmektedir. Bu anlamda komşuluk çevresi kişinin kendini nasıl algıladığı konusunda temel olmakta ve aynı zamanda toplumsal statü de sağlamaktadır. Bir anlamda bireyin ve toplumun zaman içinde değişen düşüncesine, davranışlarına, kimliğine göre şekillenen ve çeşitlenen kentsel yerleşim yerleri; kentte yaşayanlara yer seçiminde birçok seçenek ortaya çıkarmaktadır.

KENTSEL YERLEŞİM YERLERİ VE KOMŞULUK ÇEVRESİ SEÇİMİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR

İnsan davranışlarını yaş, cinsiyet gibi fizyolojik özellikler; meslek, eğitim, statü gibi toplumsal özellikler; tercihler, fikirler, tavırlar gibi kişisel özellikler ve toplumun değerleri, normları, gelenekleri, inançları gibi toplumsal faktörler ve tüm bu faktörleri içine alan çevresel faktörler etkilemektedir.² Kentsel yerleşim yerleri seçiminde sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değişkenler ön plana çıkmaktadır. Kente; çeşitli sebeplerden dolayı yeni göç edenler, ihtiyaçlar hiyerarşisinde yer alan ilk üç ihtiyacını (barınma, emniyet, bir topluluğa ait olma) gidermek amacıyla, akraba ya da hemşerilerinin yakınında yerleşmek istemektedirler. Yapılan araştırmalar, kente göçle gelen ve fizyolojik ihtiyaçlarının asgari düzeyde karşılandığı bireylerde en temel ihtiyacın güvenlik olduğunu ortaya koymaktadır.³ Göçmenlerin akraba ya da hemşerilerinden sağlayacağı maddi ve manevi destek; barınma, güvenlik ve aidiyet ihtiyacını karşılayacaktır. Geleneksel toplumsal kontrol mekanizması; akraba ya da

¹ Nurettin Şazi Kösemihal, "Toplumsal Çevre ve Konut İlişkileri", *Sosyoloji Dergisi*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını, S. 21-23, 1967-1968, s. 13.

² Erincik Edgü, "Konut Tercihlerinin Mekânsal Dizin ve Mekânsal Davranış Parametreleri ile İlişkisi" *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İTÜ, FBE, Şubat 2003, s. 5.

³ Nuri Bilgin, Alev Ergenç, Ömür Timurcanday, "Bireylerce Algılanan Şekliyle Yaşam Kalitesi", *Seminer*, E.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını, Ocak, 1985, s. 167.

hemşeri komşuluklarıyla yerine getirilecektir. Kentleşme sürecinde önemli bir aşama kaydettikten sonra; yaşadığı evin ve çevrenin kentsel donanımlara sahip olması; komşuluk çevresinin akraba ya da hemşerileri olmasından daha öncelikli olmaya başlayacaktır. Nitekim yapılan araştırmalar akraba ya da hemşerilerle komşu olma isteğinin kentte kalış süresiyle doğru orantılı olarak azalmakta olduğunu göstermektedir.⁴

Biyolojik, toplumsal ve psikolojik ihtiyaçların ve isteklerin karşılandığı bir komşuluk çevresine sahip olma isteği; yer seçimi davranışında yaşam kalitesinin öncelikli olduğunu göstermektedir. Yaşam kalitesi; bireyin kendi yaşamının her alanında, mutlu ve uyumlu olması ve yaşamından doyuma ulaşması şeklinde tanımlanmaktadır.⁵ Yaşam kalitesini yükseltmek isteyen bireyler, uyum ve doyumunu sağladığı toplumsal çevrenin yer aldığı yerleşim yerlerine yönelmektedirler. Kentte var olan çeşitli yaşam biçimleri aynı çeşitlilikte yaşam kalitesi miktarı ortaya çıkarmaktadır.⁶ Dikey hareketlilik içinde eşitsizlik ve farklılıkların algılanmasıyla ortaya çıkan; yaşam biçimi, yaşam düzeyi, yaş dönemi ve kültüre göre değişim gösteren göreceli bir kavram olan yaşam kalitesi; bireyin daha iyi yaşam için gösterdiği çabayı değil; içinde bulunduğu çevrenin bireye verdiği kolaylık ya da zorluk düzeyini ifade etmektedir.⁷ Çoğu zaman ekonomik düzeyle ilişkilendirilen yaşam kalitesinin ekonomik göstergelerle ifadesi yetersiz kalmakta; toplumsal göstergeler doğrultusunda ölçümler zorunlu olmaktadır.⁸

Bireysel olarak refah düzeyi ile ilişkilendirilen yaşam kalitesi; insanların yaşamlarında elde etmek istedikleri, inançları ve yaşamdan aldıkları hazları doğrultusunda değişiklik gösterebilmektedir. Bireyin, yaşamının her alanında mutlu, uyumlu ve doyumlu olması; toplumsal çevreyle bütünleşmesine bağlıdır. Bireyin sahip olduğu değerleri toplumsal çevresiyle uyumsuzluk gösteriyorsa yaşam kalitesinin düşük olduğundan bahsedebiliriz. Kentte uyumlu ve birincil ilişkilerin olduğu gruplar içinde olmak yaşam kalitesini yükseltmektedir. Toplumsal çevre ile uyumun olmaması; yabancılaşmanın da kaynağıdır. Bir

⁴ Adnan. Tekşen. **Kentleşme Sürecinde Bir Tampon Mekanizma Olarak Hemşerilik**, Ankara, DPT Yayını, 2003, s. 48.

⁵ Ünsal Yetim, "Yaşam Kalitesi Kavramı ve Araştırmalarına Toplu Bakış" **Seminer**, E.Ü Edebiyat Fakültesi Yayını, S. 4, Ocak, 1985, s.134.

⁶ A. Abraham Moles, "Yaşam Kalitesi ve Çevresel İstikrarlılık", Çev. Nuri Bilgin, **Seminer**, E.Ü Edebiyat Fakültesi Yayını, S. 4, Ocak, 1985, s. 120.

⁷ A.e., s. 113-119

⁸ A.Nilay Evcil Türksever, "Türkiye'de Büyük Şehir Alanlarında Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yöntem Denemesi", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İTÜ, FBE, Ocak, 2001, s. 17.

diğer görüşe göre; ihtiyaçlar hiyerarşisinde aşağıya doğru yöneliş yaşam kalitesinin arttığının göstergesidir.⁹

Ekonomik refah düzeyiyle birebir ilişkili olan konut ve yerleşim yeri seçimi davranışına; refah seviyesi yükseldikçe; toplumsal statü ve moda gereksinimleri yön vermektedir.¹⁰ Toplumsal gruplar arasında farklılıklar oluşturmaya yarayan bir toplumsal ve kültürel uygulamalar dizisi olarak kabul edilen¹¹ tüketim kalıplarından en önemlisi; içinde yaşanan ev, yerleşim yeri ve komşuluk çevresidir. Bu anlamda yerleşim yeri ve komşuluk çevresi; statü ve toplumsal tabakalaşmayı belirleyici ve toplumsal kimliği tanımlayıcı özelliği ile tüketilmektedir. İnsanların içinde buldukları komşuluk çevresi, hem toplumun diğer bireylerinden farklı olmanın; hem de aynı tüketimi yapan bireylerin bütünleşmesini ve bir toplumsal grup kimliği oluşturduğunu göstermektedir.

Kentsel yerleşim yerlerini seçme davranışının ekonomik yönünü; kentsel yerleşim yerlerinin mekânsal değeri, konutların kira ve edinme değerleri ile gelir düzeyi ortaya çıkarmaktadır. Yerin kentteki konumu, oturlan konutun tipi, büyüklüğü, özelliği ve donanımı kentsel mekânların toplumsal tabakalaşmaya göre sınıflandırılmasını sağlamaktadır.¹² Toplumsal tabakalaşmadaki yere göre mekânsal farklılaşma olmakta ve kentsel yerleşim yeri seçiminde tabakalaşma önemli rol oynamaktadır. Ayrıca, yerleşim yerlerinin iş yerlerine, kültür merkezlerine mesafesi, otoyol bağlantıları gibi ulaşım özellikleri de ekonomi ile bağlantılıdır. Kent içi ulaşım kolaylığı yerleşim yeri seçiminde etkili bir unsurdur. Estetik, temizlik, gürültü, kalabalık, güvenlik, depreme dayanıklılık, kentsel hizmetler gibi fiziksel unsurların yer aldığı fiziksel çevre de seçme davranışlarını etkilemektedir. Yaş dönemleri esas alınarak yapılan bir araştırma çocuksuz karı kocanın toplumsal katılımın daha fazla olduğu kent merkezini; çocuklu ailelerin çocuk yetiştirmeye uygun toplumsal çevreyi; orta yaş ailelerin saygınlıklarına uygun bir çevreyi, yaşlı ailelerin ise sessiz, sakin ve yaşamın kolay olduğu yerleri tercih ettiğini ortaya koymaktadır.¹³

⁹ A.e, s. 28

¹⁰ Güçlü, Örer, Konut-Kimlik-Ev Modeli ve Modelin Bir Örnek Olarak İstanbul Kenti'nde Uygulanması", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İTÜ, FBE, 2002, s. 59

¹¹ Robert Bocoock, **Tüketim**, Ankara, Dost, 1997, s. 71.

¹² Muzaffer Sencer, "Bir sosyal Sınıf Kriteri Olarak Yerleşme Kesimi ve Konut", **Sosyoloji Dergisi**, İstanbul, İ.Ü Edebiyat Fakültesi Yayını, S. 21-22, 1967-1968, s. 200.

¹³ Velittin Kalınkara, " Farklı Yaşam Dönemindeki Ailelerin Konut ve Yakın Çevreye Yönelik Beklentileri", **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, C.3, S.1-2, Güz 2000, s. 57.

Komşuluk çevresi içinde komşuluk grubunun oluşmasında benzer olanlara yaklaşma eğilimi bulunmaktadır. İlgiler, zevkler, sosyo-ekonomik statü, amaçlar, değerler ve dünya görüşleri benzerliği sağlayan faktörlerdir.¹⁴ Aynı komşuluk çevresi içinde yer almak bir anlamda mekânsal paylaşım ortaya çıkarmaktadır. Bu paylaşımın doğal sonucu olarak oluşan doğal komşuluk grubunun yanı sıra; seçme ve tercih özgürlüğünün etkisiyle yapay komşuluk grubu da söz konusudur. Aynı mekânı paylaşmanın verdiği yakınlaşmanın yanı sıra; fiziksel görünüş, kişisel özellikler ve ilişki kurma isteği komşuluk gruplarının oluşmasında etkilidir. Aynı mekânı paylaşmak, komşu olmanın alt yapısını oluşturmakta ise de; asıl komşuluk ilişkilerinin belirleyicisi toplumsal ilişkileri ortaya çıkaran toplumsal bağlar olmaktadır. İnsanların birbirleriyle sık etkileşimleri faaliyetlerinde ve duygularında benzerlik; benzerliğin çokluğu ise etkileşim olasılığını artırmaktadır.¹⁵ Ortak mekân paylaşımı, grup üyelerinin birbirleriyle ilişki sıklığı ve etkileşimi; davranış ve düşünce benzerliğinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Mekânla insanların özdeşleşmesi; aralarında oluşan aidiyet ilişkisinin ve aynı mekânı paylaşanların birbirine bağlılık ilişkisinin derecesinin yüksekliğine bağlıdır. Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel ortak özelliklerin olduğu komşular arasında birincil ilişkiler yoğun olarak gözlenmektedir. Aynı mekânı paylaşmadan doğan, sık aralıklarla tekrarlanan, yaşam içinde süreklilik gösteren, duygu, düşünce ve davranışlarda karşılıklı etkileşimin olduğu birincil ilişkiler olan komşuluk ilişkileri konut ve çevresinde yaşam çerçevesi oluşturan mekânda ilişkileri düzenleyici ve sürekliliğini sağlayıcı niteliktedir.

İSTANBUL'DA DÖRT FARKLI YERLEŞİM YERİNE AİT BULGULAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

İstanbul'da Fatih İlçesi Seyitömer Mahallesi; Bağcılar İlçesi Kemalpaşa Mahallesi; Esenler İlçesi Başakşehir 4. Etap uydu kent toplu konutları ve Büyükçekmece İlçesi Bizimkent uydu kent toplu konutlarında toplam 874 haneden birer yetişkin kişi ile yaptığımız alan araştırmasında ¹⁶ önceki yerleşim yerinin özellikleri, taşınma nedenleri, oturdukları yerden memnuniyetleri ve oturmak istedikleri yerleşim yerleri göz önüne alınarak elde ettiğimiz sonuçlara göre; yerleşim yerleri seçiminde farklı etkenler ortaya çıkarılmıştır.

¹⁴ Nuri Bilgin, *Sosyal Psikoloji Sözlüğü*, Ankara, Bağlam, 2003, s. 53

¹⁵ George C. Homans, *İnsan Grubu*, Çev. Oğuz Onaran, Baskın Oran, Ünsal Oskay, TODAİ Yayını, Ankara, Sevinç Matbaası, 1971, s. 85.

¹⁶ Buket Çakır, "İstanbul'da Eski ve Yeni Yerleşim Yerlerinde Komşuluk İlişkilerinin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Araştırma" *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İÜ, SBE, İstanbul 2005.

Fatih İlçesi Seyitömer Mahallesinde oturanların daha önce oturdukları yerden ayrılma nedenleri:

İşsizlik nedeniyle göç	Eğitim nedeniyle göç	İş nedeniyle	Depreme dayanıklı yer arayışı	İş yerine uzaklık	Akrabaya uzaklık	Hemşeriye uzaklık	Arkadaşa uzaklık	Ev sahibi olmak için	Kent hizmetlerinden yararlanabilmek için	Tayin/evlenme	Komşuluk çevresinden memnuniyetsizlik	Akraba ve hemşeriden uzaklaşmak	Ev kira ve fiyatlarının uygun olmaması	Hiç yer değiştirmeme	Toplam
2	5	6	1	20	11	1	1	40	5	27	32	1	20	38	210
1,0%	2,4%	2,9%	,5%	9,5%	5,2%	,5%	,5%	19,0%	2,4%	12,9%	15,2%	,5%	9,5%	18,1%	100,0%

İstanbul eski kent merkezinde yer alan orta ve orta-alt tabaka yerleşim yeri olarak tespit ettiğimiz Fatih İlçesine bağlı Seyitömer Mahallesinde doğma büyüme oturanların oranı % 18'dir. Oturanların çoğunluğu ev sahibi olmak amacıyla bu mahalleye gelmişlerdir. Önceki komşuluk çevresinden memnuniyetsizlik sonucu gelenler % 15 oranıyla ikinci sıradadır.

Bağcılar İlçesi Kemalpaşa Mahallesinde oturanların daha önce oturdukları yerden ayrılma nedenleri:

İşsizlik nedeniyle göç	Eğitim nedeniyle göç	Güvenlik nedeniyle göç	İş nedeniyle	İş yerine uzaklık	Akrabaya uzaklık	Hemşeriye uzaklık	Arkadaşa uzaklık	Ev sahibi olmak için	Kent hizmetlerinden yararlanabilmek için	Tayin/evlenme	Komşuluk çevresinden memnuniyetsizlik	Akraba ve hemşeriden uzaklaşmak	Ev kira ve fiyatlarının uygun olmaması	Hiç yer değiştirmeme	Toplam
57	20	5	6	18	12	3	1	29	2	10	4	1	28	17	213
26,8%	9,4%	2,3%	2,8%	8,5%	5,6%	1,4%	,5%	13,6%	,9%	4,7%	1,9%	,5%	13,1%	8,0%	100,0%

İstanbul eski kent merkezine göre yakın çevre ve gecekondulaşmayla gelişme göstererek ilçe olan, orta-alt ve alt tabaka yerleşim yeri olarak tespit ettiğimiz Bağcılar ilçesi Kemalpaşa Mahallesinde oturanların çoğunluğu göçle İstanbul'a gelmiştir. Çoğunluğu işsizlik nedeniyle olmak üzere kırsal yörelerden

göç edenlerin doğrudan yerleştiği yerleşim yeri olan Kemalpaşa Mahallesi'nde ev fiyat ve kiralarının ucuz olması; Mahallede oturmak için en önemli sebeptir. Önceleri gecekondulu konutların sonradan 2-3 katlı apartmana dönüşmesi ve akraba ve hemşeri komşuluğunun söz konusu olduğu Mahallede oturanlar için ekonomik sebepler önceliklidir.

Uydu kent Bizimkent'te oturanların daha önce oturdukları yerden ayrılma nedenleri:

İş nedeniyle	Depreme dayanıklı yer arayışı	İş yerine uzaklık	Akrabaya uzaklık	Ev sahibi olmak için	Kent hizmetlerinden yararlanabilmek için	Kalabalık ve gürültüden rahatsızlık	Tayin/evlenme	Komşuluk çevresinden memnuniyetsizlik	Akraba ve hemşeriden uzaklaşmak	Ev kira ve fiyatlarının uygun olmaması	Toplam
1	2	21	7	33	1	36	7	29	3	5	145
,7%	1,4%	14,5%	4,8%	22,8%	,7%	24,8%	4,8%	20,0%	2,1%	3,4%	100,0%

Üst ve üst-orta tabaka yerleşim yeri olarak tespit ettiğimiz uydu kent Bizimkent'i kent merkezinin kalabalık ve gürültüsünden uzaklaşmak istedikleri için ve ev sahibi olmak için tercih edenler çoğunluktadır. Komşuluk çevresi için tercih edenler % 20 oranında ve üçüncü sıradadır.

Uydu kent Başakşehir 4. Etap'ta oturanların daha önce oturdukları yerden ayrılma nedenleri:

İşsizlik nedeniyle göç	Eğitim nedeniyle göç	İş nedeniyle	Depreme dayanıklı yer arayışı	İş yerine uzaklık	Akrabaya uzaklık	Arkadaşa uzaklık	Ev sahibi olmak için	Kent hizmetlerinden yararlanabilmek için	Kalabalık ve gürültüden rahatsızlık	Tayin/evlenme	Komşuluk çevresinden memnuniyetsizlik	Ev kira ve fiyatlarının uygun olmaması	Toplam
3	1	4	38	43	17	1	29	3	33	9	118	7	306
1,0%	,3%	1,3%	12,4%	14,1%	5,6%	,3%	9,5%	1,0%	10,8%	2,9%	38,6%	2,3%	100,0%

Üst ve üst-orta tabaka yerleşim yeri olarak tespit ettiğimiz uydu kent Başakşehir 4. Etap'ta oturanların çoğunluğu bu yerleşim yerini komşuluk çevresi için tercih etmişlerdir. İş yerlerine yakınlık nedeni ikinci sırada; depreme dayanıklılık üçüncü sıradadır.

Alan araştırması yaptığımız dört yerleşim yerinde de şu anda oturdukları yerleşim yerinden memnun olanlar çoğunlukta olmakla birlikte; Bağcılar İlçesi Kemalpaşa Mahallesi'nde oturmaktan memnun olanların oranı, diğer yerleşim yerlerine göre en düşüktür. Kemalpaşa Mahallesi'nde Mahalle dışında oturmak istenilen yerler arasında merkezî özellik gösteren düzenli konut alanlarının bulunduğu; kentsel hizmetlerden yararlanabilecekleri Bağcılar İlçesine yakın konumdaki, Bakırköy ve Bahçelievler İlçeleri (% 13) bulunmaktadır. Kemalpaşa Mahallesi'nde uydu kentlerde oturmak isteyenlerin oranı % 10'dur.¹⁷ Ancak bu taleplerini karşılayacak maddi güçlerinin yeterli olmaması söz konusudur. Kemalpaşa Mahallesi'nde oturulmak istenilen yerleşim yerleri tercihinde 'akraba ve hemşeriye yakın olma' önem taşımamaktadır. Kente ilk gelişte önemli olan akrabaya ve hemşeriye yakın olma isteği; kentte kalış süresi uzadıkça kentsel hizmetlerden yararlanma isteğine dönüşmektedir.

Uydu kentlerde kent merkezinin kalabalık ve gürültüsünden uzak olması ve komşuluk çevresinin tercih edilen komşuluk çevresinden olması memnuniyet nedenlerinden en önemlileridir. Semt sakinlerinin çoğunluğu kent merkezinin heterojen yapısının getirdiği farklı bireylerden oluşan komşuluk çevresinin ve kalabalık, gürültü ve karmaşıklık getiren fiziksel çevresinin iticiliği nedeniyle bu yerleşim yerini tercih etmiştir. Site yaşamının getirdiği güvenli, temiz ve düzenli çevre ile birlikte; kendileri gibi yaşam biçimine sahip komşuluk çevresi seçiminde en önemli etkidir.

1995 yılında yapılan bir araştırmaya göre;¹⁸ tüm toplumsal gruplar için yer seçiminde akrabaya yakın olma isteği ve temiz ve sakin çevre önemli bir unsur olarak belirtilmektedir. Aynı araştırmada en çok oturmak istenilen yer Bakırköy ilçesi; ikinci olarak Kadıköy İlçesi; üçüncü olarak Sarıyer İlçesi tespit edilmiştir. Sözü edilen araştırmanın yapıldığı tarihten sonra meydana gelen Ağustos 1999 depremi sonucunda yerleşim yeri seçiminde yeni ve depreme uygun yapılmış konut alanları olarak uydu kentler tercih edilmektedir. Nitekim yaptığımız alan araştırması sonucunda kent merkezi ve yakın çevre yerleşim

¹⁷ A.e, s. 134

¹⁸ Vedia Dökmeci, Seda Kundak. "İstanbul'da Çevresel Kalite İstanbul'a Gelen Göçün Değerlendirilmesi" **İstanbul 2020 Metropolün Geleceğine Yönelik Öneriler Sempozyumu Bildiriler** ITÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü, Nisan 1996, s. 350.

yerlerinden depreme dayanıklı zemin ve konut isteği ile uydu kentleri tercih; nedenler arasında önemli bir yere sahiptir. Akrabaya yakın olma isteği dört yerleşim yerinde de % 5 civarındadır; diğer nedenler arasında düşük orandadır. Özellikle uydu kentleri tercih edenler için komşuluk çevresi önemli bir ölçüt olmaktadır.

Yaptığımız anket çalışmasında "iyi komşuluk ilişkileri için gerekli olanlar" ve "her komşu ile görüşmeme nedenleri" sorularının yanıtları komşuluk gruplarının oluşumunda etkili olan unsurları ortaya çıkarmaktadır. Yerleşim yerlerinde birden fazla seçeneğin işaretlendiği "iyi komşuluk ilişkisi için gerekli olanlar" sorusuna verilen yanıtlarının ve her komşu ile görüşmeme nedenlerinin oranları yoğunluk sırasına göre aşağıdaki gibi dağılmıştır:

Fatih İlçesi Seyitömer Mahallesinde İyi Komşuluk İlişkileri İçin Gerekli Olanlar:

Aynı dünya görüşünden olmak : %60

Aynı örf/adetten olmak: % 59

Aynı dil/lehçeyi konuşmak : % 30

Aynı din/mezhepten olmak : %22

Aynı eğitim seviyesinde olmak : % 21

Aynı yaşta olmak: % 14

Sadece insan olmak: % 12

Aynı gelir düzeyinde olmak : % 2,3

Fatih İlçesi Seyitömer Mahallesinde Her Komşu İle Görüşmeme Nedenleri:

İletişim kurulamaması: % 21

Yaşam biçimi farklılığı: % 15,2

Güvenin olmaması: % 14,3

Yeterli zamanın olmaması: % 8,1

Mahalli kültür farklılığı: % 8

Başka arkadaş grubunun olması: % 3,3

Fatih İlçesi Seyitömer Mahallesinde Her komşu ile görüşme oranı: % 29,5

Bağcılar İlçesi Kemalpaşa Mahallesinde İyi Komşuluk İlişkileri İçin Gerekli Olanlar:

Aynı dünya görüşünden olmak : % 62

Aynı örf/adetten olmak: % 48

- Aynı dil/lehçeyi konuşmak: % 40
 Aynı din/mezhepten olmak : %27
 Aynı eğitim seviyesinde olmak : % 21
 Sadece insan olmak: % 10,7
 Aynı yaşta olmak: % 7,5
 Aynı gelir düzeyinde olmak : % 3

Bağcılar İlçesi Kemalpaşa Mahallesinde Her Komşu İle Görüşme Nedenleri:

- İletişim kurulamaması: % 16,9
 Yeterli zamanın olmaması: % 16,4
 Güvenin olmaması: % 14,6
 Mahalli kültür farklılığı: % 13,1
 Yaşam biçimi farklılığı: % 9,9
 Başka arkadaş grubunun olması: % 1,9

Bağcılar İlçesi Kemalpaşa Mahallesinde Her komşu ile görüşme oranı: % 27,2

Uydu Kent Bizimkent'te İyi Komşuluk İlişkileri İçin Gerekli Olanlar:

- Aynı dünya görüşünden olmak : % 53
 Aynı eğitim seviyesinde olmak : % 19
 Aynı dil/lehçeyi konuşmak: %18
 Sadece insan olmak: % 16,5
 Aynı yaşta olmak: % 10,3
 Aynı örf/adetten olmak: % 8,2
 Aynı gelir düzeyinde olmak : % 0,6

Uydu Kent Bizimkent'te Her komşu ile görüşme nedenleri:

- İletişim kurulamaması: % 27,6
 Yeterli zamanın olmaması: % 11
 Yaşam biçimi farklılığı: % 11
 Başka arkadaş grubunun olması: %7,6
 Mahalli kültür farklılığı: % 5,5
 Güvenin olmaması: % 4,1

Uydu Kent Bizimkent'te Her Komşu İle Görüşme oranı: % 33,8

Uydu Kent Başakşehir 4. Etap'ta İyi Komşuluk İlişkileri İçin Gerekli Olanlar:

- Aynı dünya görüşünden olmak : % 75,8
Aynı din/mezhepten olmak : %46
Aynı örf/adetten olmak: % 38,5
Aynı dil/lehçeyi konuşmak: % 31
Aynı eğitim seviyesinde olmak : % 13
Aynı yaşta olmak: % 6,8
Sadece insan olmak: % 6,5
Aynı gelir düzeyinde olmak : % 0,6

Uydu Kent Başakşehir 4. Etap'ta Her Komşu İle Görüşmeme Nedenleri:

- Yaşam biçimi farklılığı: % 25,8
İletişim kurulamaması: % 19,3
Yeterli zamanın olmaması: % 11,4
Güvenin olmaması: % 4,9
Başka arkadaş grubunun olması: % 2,6
Mahalli kültür farklılığı: % 2

Uydu Kent Başakşehir 4. Etap'ta Her Komşu İle Görüşme Oranı: % 34

Araştırma yaptığımız dört yerleşim yeri toplamında iyi komşuluk ilişkilerinde bulunabilmek için gerekli olan etkenlerden en önemlisi aynı dünya görüşünü paylaşmaktır. Kişilerin toplumsal çevreleriyle etkileşimleri, toplumsallaşmaları, yaşadıkları deneyim ve düşünsel birikimleriyle şekillenen inançları ve değerleri dünya görüşlerini oluşturmaktadır. Mekânsal yakınlık nedeniyle doğal olarak oluşan komşuluk çevresinde komşuluk gruplarının oluşmasını benzer zihniyete sahip olmaları sağlamaktadır. Bir bakıma; aynı dünya görüşünden olmak birincil ilişkilerin temelini oluşturmakta ve komşuların iyi ilişkiler içinde bulunabilmelerine neden olmaktadır. İyi komşuluk ilişkileri için en önemli unsur olarak ifade edilen dünya görüşü ve ikinci derecede önemli olan altkültürel özellikler, benzerliği getirmekle birlikte; farklı dünya görüşüne ve altkültürel özelliklere sahip olanlara hoşgörüsüzlüğü de getirmektedir. Ancak, komşuluk çevresinin aynı dünya görüşü ve altkültürel özellikler çerçevesinde oluşması kendi içinde bütünleştirici olmaktadır.

Toplum tarafından alışılmış davranış kuralları olan örf ve âdet; yeme içmeden giyime, ev içi ilişkilerden toplumsal ilişkilere kadar neyin ne zaman yapılması gerektiğini belirleyicidir. Komşuluk çevresinin aynı örf ve âdete sahip

olanlardan oluşması komşuların birbirinden beklentilerine cevap verebilmek için gerekli zemini sağlamaktadır. Farklı örf ve âdete sahip olmak beklenen davranışların kendiliğinden olmasını geciktirmekte ya da engellemektedir. Komşuluk ilişkilerinde beklentilerin karşılanmaması ya da gecikmesi uyumsuzluk yaratmaktadır.

Fatih İlçesi- Seyitömer Mahallesinde iyi komşuluk ilişkileri için “aynı örf ve adetten olmak” diğer yerleşim yerlerine göre; en yüksek orandadır. Mahallede birincil ilişkilerin zeminini hazırlayan en önemli etken ortak dünya görüşü ve örf/âdettir. Komşularıyla iletişim kuramayanların çoğunluğu ev sahibi olmak için ve önceki komşuluk çevresinden memnuniyetsizlik nedeniyle Mahalleye gelenlerdir. Mahallede doğmuş olanlar arasında da her komşusuyla görüşmeme nedeni olarak iletişim kuramama gösterilmiştir. Komşular arasında iletişimsizlik merkez eski yerleşim yerinde önemli bir bulgudur. Yaşam biçimi farklı olduğu için komşuları arasında ayırım yapanların Mahalleyi tercih etmelerindeki nedenler ev sahibi olma isteği, ev kira ve fiyatlarındaki uygunluk ve iş yerine yakın olma isteği olarak ifade edilen ekonomik nedenlerdir. Komşularına güvenmedikleri için görüşme yapmadıklarını ifade edenlerin çoğunluğu Mahallede doğmuş olanlar ve tayin ya da evlenerek Mahalleye gelenlerdir. Kent merkezi eski yerleşim yerlerindeki heterojenlik diğer yerleşim yerlerine göre daha belirgindir. Komşulara güvenin olmaması, iletişim kurulamaması ve yaşam biçimi farklılıkları nedeniyle görüşme yapılmaması heterojen yapıdan kaynaklanmaktadır.

Bağcılar İlçesi- Kemalpaşa Mahallesinde, birincil ilişkilerin temeli, ortak dünya görüşü, aynı örf/âdet ve aynı dil/lehçedir. Kemalpaşa Mahallesi farklı bölgelerden kente göç edenlerin yoğun olduğu yerleşim yeridir. Her komşu ile görüşmek için yeterli zamanı olmayanların, iletişim kuramayanların ve güveni olmayanların çoğunluğu Mahalleye göçle ve ekonomik nedenlerle gelenlerdir. Komşular arasında mahalli kültür farklılığından dolayı ayırım yapanların çoğunluğu yine Mahalleye göçle gelenlerdir. Ekonomik sıkıntı içinde olan ve çalışma kaygısı taşıyan Kemalpaşa Mahallesi sakinlerinin komşularıyla ilişkileri dar çerçevededir. Her komşu ile görüşme oranının diğer yerleşim yerlerine göre düşük olduğu Mahallede, kentin diğer yerleşim yerlerinden uygun kira ve ev fiyatları olduğu için ve kent dışından doğrudan gelenlerin ekonomik sıkıntılarının komşuluk ilişkilerine yeterli zaman ayıramama ve iletişim kuramama olarak yansıdığını ve komşuluk ilişkilerinin ekonomik nedenlerle zayıfladığını ifade edebiliriz. Oturanların % 40'a yakınının komşusu

akraba ya da hemşeridir.¹⁹ Komşuluk çevresinde akraba ya da hemşerisi olmayanların komşularla görüşmeme nedenleri arasında mahalli kültür farklılığı çok önemli değildir. Komşular arasında mahalli kültür farklılığını ayırım nedeni olarak ifade edenler akraba ya da hemşeri komşusu olanlarda ortaya çıkmaktadır. Hemşeri kümeleşmesinin olması altkültürel özelliklerin daha belirgin olmasına yol açmaktadır. Bir toplumsal kategori olarak ele aldığımız aynı mahalli kültüre sahip olanlar, aralarındaki etkileşme sonucu toplumsal grup oluşturmaktadırlar. Kökensele kimliği korumakta olan hemşerilik ilişkileri aynı mahalle içinde gruplaşma da yaratmaktadır. Komşuluk grubunun aynı mahalli kültüre sahip olanlardan oluşması; farklı mahalli kültüre sahip olanı komşuluk grubuna almama gibi bir sonucu doğurmaktadır. Kemalpaşa Mahallesi'nde akraba ve hemşerilik bağı mahalli kültüre göre komşular arasında ayırımı çoğaltmaktadır. Komşuluk çevresinde akraba ve hemşerisi olanların komşular arasında ayırım yapma nedeni olarak diğer nedenlerin yanında yaşam biçimi farklılığı da öne çıkmaktadır. Akraba ve hemşeri kümeleşmesinin kan ve köken bağı olmayan komşulukları engellediğini ve kan ve köken birlikteliğinin diğerlerini dışlayıcı olduğunu ifade edebiliriz. Ancak, akraba ve hemşeri kümeleşmesinin olduğu Kemalpaşa Mahallesi'nde diğer yerleşim yerlerine göre oturdukları mahalleden memnuniyetleri en düşüktür. Akraba ve hemşerilerle bir arada oturmak yerine; kentsel hizmetlerin daha yoğun olduğu yerleşim yerlerinde oturmak istemeleri söz konusudur. Buldukları yerleşim yerinde kentsel hizmetlerin yeterli olmaması nedeniyle kentsel hizmetlerin yoğun olduğu yerleşim yerlerine gitme isteği bulunmaktadır. Kentsel hizmetlere ulaşma; akraba ve hemşeriye yakın olmadan önceliklidir.

Uydu kent Bizimkent'te, iyi komşuluk ilişkilerinde bulunabilmek için en önemli unsur, aynı dünya görüşünü paylaşmaktır. Diğer yerleşim yerlerinden farklı olarak Bizimkent'te eğitim düzeyinin aynı olması iyi komşuluk ilişkileri için önemlidir. Diğer yerleşim yerlerine göre; Bizimkent üniversite eğitim düzeyi en yüksek yerleşim yeridir.²⁰ Bizimkent'te oturanların çoğunluğu yeni kentli orta sınıfın temsilcileridir. İyi komşuluk ilişkisi için kentli orta sınıf olarak sınıfsal farklılığının ortaya konmasında dünya görüşü yanında yüksek eğitim düzeyinin vurgulanması eğitimle elde edilen statünün önemli bir unsur olduğunu göstermektedir.

Dört yerleşim yerinde de ekonomik düzey farklılığı; iyi komşuluk ilişkilerinde önemli görülmemektedir. Bunda yerleşim yerlerinin ekonomik

¹⁹ Çakır, a.g.e., s. 161

²⁰ A.e., s. 82-84

düzeğe göre ayrışmasının da etkisi olduğu düşünölmelidir. Zira özellikle uydu kentlerde oturanların ekonomik benzerliği bulunmaktadır. Bizimkent'te komşular arasında ayırım yapma nedeni olarak en çok iletişim kurulamama gösterilmiştir. Komşularıyla iletişim kuramadıkları için görüşme yapmayan deneklerin çoğunluğu eski semtlerini kalabalık ve gürültüden uzaklaşma, ev sahibi olma isteği ve önceki komşuluk çevresinden uzaklaşma isteği ile terk etmişlerdir. Bizimkent'te komşularıyla güven olmadığı için görüşmeyen yok denecek kadar azdır. Bizimkent'e komşuluk çevresi göz önünde bulundurularak gelinmiştir. Homojen yapı aynı zamanda komşularla güvene dayalı ilişkileri de sağlamaktadır. Komşularla iletişim kuramama nedeniyle görüşme yapılmasa da varlıkları güven vericidir. Bizimkent'te oluşturulan komşuluk çevresinden memnuniyetsizlik söz konusu değildir.

Uydu kent Başakşehir 4. Etap'ta iyi komşuluk ilişkileri kurabilmek için gerekli unsur, diğer yerleşim yerlerine göre; en yüksek oranda ve en önemli olarak aynı dünya görüşüne sahip olmaktır. Başakşehir 4. Etap'ta iyi komşuluk ilişkilerinde bulunabilmek için aynı din/mezhepten olmak diğer yerleşim yerlerine göre daha önemlidir. Birincil ilişkiler ortak dünya görüşü ve aynı din/mezhep çerçevesinde şekillenmektedir. Her komşuyla görüşmeme nedeni olarak diğer nedenlere ve diğer yerleşim yerlerine göre en yüksek oranda yaşam biçimi farklılığı ortaya çıkmıştır. Önceki yerleşim yerini komşuluk çevresinden memnuniyetsizlik sonucu terk edenlerin komşularıyla birincil ilişkilerinin kaynağı olan ortak dünya görüşü ve din/mezhep; komşular arasında yaşam biçimi farklılığına dayalı ayırım yapma nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Depreme dayanıklı olduğu için gelenlerde de her komşuyla yaşam biçimi farklı olduğu için görüşme yapmama nedeni en yüksektir. Başakşehir 4. Etap'ı fiziksel çevre için tercih edenlerin her komşu ile görüşme yapma oranı düşüktür. Bu denekler için fiziksel çevre koşulları komşularının farklı yaşam biçiminde olmasından ve güvene dayalı komşuluk çevresinden daha önemlidir. Başakşehir 4. Etap'ta yaşam biçimlerinin farklılığı aynı yaşam biçiminde olanlar için bütünleştirici olurken diğerlerine karşı ayırıcı olmaktadır.

SONUÇ

Büyük kentlerin heterojen yapısında; aynı yaşam biçimine sahip insanların, aynı yerleşim yerlerinde kümelenerek homojen bir yapılanmaya doğru gittikleri gözlenmektedir. Yerleşim yerleri tercihinde komşuluk çevresini

düzenleyici ölçüt olarak toplumsal sınıf alınmaktadır.²¹ Toplumsal sınıf benzer ekonomik özellikleriyle üretim sistemindeki konuma göre ayrışan ve konumunun bilincinde olan bireylerin oluşturduğu topluluktur. Toplumsal tabakalaşma ise; ekonomik ayrışmanın yanında daha çok statü, yaşam biçimi ve tüketim kalıplarıyla belirginleşmektedir. Komşuluk çevresini düzenlemede toplumsal tabakalaşma ile birlikte ortak dünya görüşü ölçütü önem kazanmaktadır. Dünya görüşü yaşam biçiminden farklı düşünülemez. Bu anlamda aynı dünya görüşüne sahip insanların aynı yaşam tarzına eğilimli olduklarını göz önüne alırsak; komşuluk çevresinin aynı dünya görüşüne sahip kişilerden oluşması; bütünleşmeyi dar bir çerçevede gerçekleştirmekte ve cemaat eğilimlerine yol açabilmektedir. Dayanağını ortak dünya görüşü ve yaşam biçiminden alarak fikir cemaati; ortak mekân birlikteliği ile de yer cemaati haline gelebilen mekânlar Tönnies'in cemaat anlayışına yaklaşmaktadır. Aynı düşünce ve ideoloji çerçevesinde gelişen toplumsal akrabalık, kan bağına dayalı akrabalıktan daha etkin olabilmekte ve bir anlamda klasik cemaatin ortaya çıkardığı dayanışmacı yapıdan üstünlük sağlayabilmektedir. Harvey, mekânsal farklılaşmanın topluluk bilincine yol açtığını ve sınıf bilincinin yerine geçerek yeni çatışma alanı yaratabileceğini belirtmektedir.²² İstanbul'da sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel mekânsal ayrışma dikkat çekmektedir. Aynı ya da benzer toplumsal kimliğe sahip kişilerin aynı yerleşim yerlerini tercih ederek oluşturdukları komşuluk çevresi mekânla özdeşleşmiş ve bütünleşmiş toplumsal grupların doğmasına yol açabilmektedir.

²¹ Sencer, Ayata; Ayşe, Ayata, "Toplumsal Tabakalaşma, Mekânsal Ayrışma ve Kent Kültürü" **Mübeccel Kıray İçin Yazılar**, İstanbul, Bağlam, 2000, s.152.

²² David Harvey, "Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı" **20. Yüzyıl Kenti**, Der. Ve Çev., Bülent Duru, Ayten Alkan, Ankara, İmge, 2002, s. 164.

KAYNAKÇA

- AYATA, Sencer; AYATA, Ayşe : " Toplumsal Tabakalaşma, Mekânsal Ayrışma ve Kent Kültürü" **Mübeccel Kıray İçin Yazılar**, Haz. F. Atacan, H. Kurtuluş, M. Türkay, İstanbul, Bağlam, 2000, s.152.
- BİLGİN, Nuri: **Sosyal Psikoloji Sözlüğü**, Ankara, Bağlam, 2003.
- BİLGİN, Nuri; ERGENÇ, Alev; TİMURCANDAY, Ömür: " Bireylerce Algılanan Şekliyle Yaşam Kalitesi", **Seminer**, E.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını, Ocak, 1985.
- BOCOCK, Robert: **Tüketim**, Ankara, Dost, 1997.
- ÇAKIR, Buket: "İstanbul'da Eski ve Yeni Yerleşim Yerlerinde Komşuluk İlişkilerinin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Araştırma" **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İÜ, SBE, İstanbul 2005.
- DÖKMECİ, Vedia; KUNDAK, Seda: "İstanbul'da Çevresel Kalite İstanbul'a Gelen Göçün Değerlendirilmesi" **İstanbul 2020 Metropolün Geleceğine Yönelik Öneriler Sempozyumu Bildiriler**, İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü, Nisan 1996.
- EDGÜ, Erincik:"Konut Tercihlerinin Mekânsal Dizin ve Mekânsal Davranış Parametreleri ile İlişkisi" **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İTÜ, FBE, Şubat 2003.
- HARVEY, David: " Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı" **20. Yüzyıl Kenti**, Der. Ve Çev., Bülent Duru, Ayten Alkan, Ankara, İmge, 2002.
- KALINKARA, Velittin: " Farklı Yaşam Dönemindeki Ailelerin Konut ve Yakın Çevreye Yönelik Beklentileri", **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, C.3, S.1-2, Güz 2000.
- KÖSEMİHAL, Nurettin Şazi: " Toplumsal Çevre ve Konut İlişkileri", **Sosyoloji Dergisi**, İÜ Edebiyat Fakültesi Yayını, S. 21-23, 1967-1968.
- MOLES, A. Abraham: "Yaşam Kalitesi ve Çevresel İstikrarlılık", Çev. Nuri Bilgin, **Seminer**, E.Ü Edebiyat Fakültesi Yayını, S. 4, Ocak, 1985.
- ÖRER, Güçlü: " Konut-Kimlik-Ev Modeli ve Modelin Bir Örnek Olarak İstanbul Kenti'nde Uygulanması", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İTÜ, FBE, 2002.
- SENCER, Muzaffer: "Bir sosyal Sınıf Kriteri Olarak Yerleşme Kesimi ve Konut", **Sosyoloji Dergisi**, İstanbul, İÜ Edebiyat Fakültesi Yayını, S. 21-22, 1967- 1968.
- TEKŞEN, Adnan: **Kentleşme Sürecinde Bir Tampon Mekanizma Olarak Hemşehrilik**, Ankara, DPT Yayını, 2003.
- TÜRKSEVER, A.Nilay Evcil: "Türkiye'de Büyük Şehir Alanlarında Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yöntem Denemesi", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İTÜ, FBE, Ocak, 2001.
- YETİM, Ünsal: " Yaşam Kalitesi Kavramı ve Araştırmalarına Toplu Bakış", **Seminer**, E.Ü Edebiyat Fakültesi Yayını, S. 4, Ocak, 1985.